

IZMEĐU ZAŠTITE SUPRUGE I OČUVANJA OBITELJSKE IMOVINE: OPORUČNA RASPOLAGANJA U KORIST BRAČNOGA DRUGA PREMA OPĆEM GRAĐANSKOM ZAKONIKU

*Prof. dr. sc. Mirela Krešić**

UDK: 347.626(497.5)“19/20“

347(436)(094)

DOI: 10.3935/zpfz.76.3.3

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: svibanj 2026.

Rad analizira oporučna raspolaganja u korist bračnoga druga na hrvatsko-slavonskom pravnom području u razdoblju primjene Općega građanskog zakonika. Na temelju ostavinskih spisa kotarskih sudova u Samoboru i Velikoj Gorici, objavljene sudske prakse Banskog stola i Stola sedmorice te suvremene pravne književnosti istražuju se načini na koje su ostavitelji prilagođavali zakonski nasljedni sustav konkretnim obiteljskim i gospodarskim odnosima. Analiza pokazuje da su se oporučna raspolaganja u korist supruge najčešće koristila radi proširenja prava plodouživanja, rjeđe radi prijenosa vlasništva te u pojedinim slučajevima radi isključenja udaljenih krvnih srodnika. Time su ostavitelji prilagođavali zakonski položaj bračnoga druga u okolnostima u kojima formalna spolna neutralnost nasljednog prava nije nužno osiguravala i stvarnu ekonomsku sigurnost. Rad istodobno pokazuje da položaj žena unutar nasljednog sustava nije bio jedinstven: dok su raspolaganja u korist supruge češće služila osiguravanju gospodarske sigurnosti i kontinuiteta kućanstva, u odnosu prema kćerima često su bila povezana s očuvanjem obiteljske imovine unutar krvnog srodstva.

Ključne riječi: Opći građanski zakonik (OGZ); oporučna raspolaganja; bračni drug; plodouživanje; hrvatsko-slavonsko pravno područje

* Dr. sc. Mirela Krešić, profesorica Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Trg Republike Hrvatske 14, 10000 Zagreb; mirela.kresic@pravo.unizg.hr;
ORCID ID: orcid.org/0000-0001-7065-7129

1. UVOD

“Ostavljate li svu svoju imovinu supruzi? – Da, kome ću!”

Ovaj dijalog iz presude Stola sedmorice iz 1936. godine¹ otvara jedno od temeljnih pitanja nasljednopravne prakse na hrvatsko-slavonskom pravnom području u razdoblju primjene Općega građanskog zakonika (dalje: OGZ): zbog čega su ostavitelji posezali za oporučnim raspolaganjima u korist supruge ako je položaj preživjeloga bračnoga druga već bio uređen zakonom?

Nasljednopravno uređenje OGZ-a u formalnom je smislu polazilo od jednakog pravnog položaja zakonskih nasljednika. Zakonske odredbe nisu razlikovale udovca i udovicu, nego su govorile o “preživjelom bračnom drugu pokojnika”, čime je na normativnoj razini uklonjena spolna razlika između bračnih drugova u području zakonskog nasljeđivanja.² Međutim, formalna spolna neutralnost zakona nije nužno proizvodila i stvarnu ekonomsku jednakost bračnih drugova nakon smrti jednog od njih. Takva je nejednakost proizlazila ne samo iz nasljednopravnih pravila nego i iz širega sustava privatnog prava: bračnoimovinski režim razdvojenih dobara, pravo upravljanja ženinom imovinom te djelovanje *praesumptio Muciana* proizvodili su ekonomsku asimetriju među supružnicima koja je često postajala vidljiva tek u trenutku ostavinske rasprave.³ Premda je supruga tijekom braka sudjelovala u održavanju kućanstva i u stvaranju obiteljske imovine, ta se činjenica nije nužno odražavala na njezin nasljednopravni položaj nakon suprugove smrti.⁴ Iz suvremenih opisa društvenog života u Kraljevini

¹ Iz presude Stola sedmorice od 1. svibnja 1936. Rev 1914/2-1935. Rucner, J.; Strohal, P., *Zbirka rješidaba Stola sedmorice u građanskim pravnim stvarima*, svezak II, Rješidbe br. 504–1031, Hrvatska književna naklada, Zagreb, 1940., br. 542, str. 161.

² §§757–759 OGZ-a uređivali su zakonsko nasljeđivanje bračnih drugova bez razlikovanja između udovca i udovice te su kao nositelja prava označavali “preživjelog bračnog druga pokojnika” (*der überlebende Ehegatte des Verstorbenen*).

³ Premda je u području nasljednog prava OGZ uklonio razliku između muškaraca i žena, nejednakost spolova ostala je prisutna u drugim dijelovima privatnopravnog uređenja. Suvremenici su osobito problematičnima smatrali odredbe koje su ženi ograničavale mogućnost da bude skrbnicom vlastitoj djeci nakon smrti supruga ili oporučnim svjedokom, kao i odredbe prema kojima je bila dužna slijediti muža u njegovo prebivalište, pomagati mu i izvršavati njegove naloge. Muž je ujedno bio ovlašten upravitelj zajedničkog kućanstva, a smatralo se i da mu žena sklapanjem braka predaje svoju imovinu na upravu, bez obveze polaganja računa o koristima ostvarenima tijekom upravljanja. V. npr. §§91, 92, 176, 177, 192, 1238 i 1239 OGZ-a.

⁴ Krešić, M., *Praesumptio muciana and the Status of Croatian Women with Respect to the Law of Succession according to the Austrian General Civil Code*, u: Druwé, W.; Decock, W.; Angelini, P.; Castelein, M. (ur.), *Ius commune graeco-romanum. Essays in Honour*

Hrvatskoj i Slavoniji vidljivo je da sudjelovanje žena u obiteljskom gospodarstvu pritom nije bilo ograničeno na kućanske poslove u užem smislu. U trgovačkim, obrtničkim i građanskim obiteljima žene su često aktivno sudjelovale u vođenju poslova i održavanju obiteljskoga gospodarstva, nerijetko preuzimajući i njegove ključne svakodnevne funkcije.⁵

Upravo u tome valja tražiti odgovor na pitanje postavljeno u uvodnome dijalogu. Ostavinski spisi kotarskih sudova pokazuju kako su ostavitelji slobodu oporučivanja i nasljedne ugovore rabili radi prilagodbe zakonskog nasljednog sustava konkretnim obiteljskim i ekonomskim odnosima, i to ne kao odstupanje od zakonskog poretka, nego kao korištenje pravnih mogućnosti koje je sam dopuštao. Analiza tih raspolaganja istodobno pokazuje da položaj žena unutar nasljednog sustava nije bio jedinstven: dok su oporučna raspolaganja u korist sinova često služila ograničavanju nasljednih prava kćeri i očuvanju nekretnina unutar kruga krvnog srodstva, raspolaganja u korist supruge imala su drukčiju funkciju – osiguranje ekonomske sigurnosti osobe koja je zajedno s ostaviteljem oblikovala i održavala kućanstvo.

Dosadašnja istraživanja nasljednopravnog položaja žena prema OGZ-u bila su usmjerena ponajprije na uređenje položaja ženskih potomaka i mehanizme očuvanja obiteljskih nekretnina unutar krvnog srodstva.⁶ Autorica je prije razmatrala zakonsko nasljeđivanje prema OGZ-u, djelovanje *praesumptio Muciana* u bračnoimovinskim odnosima te ograničavanje ženskog nasljeđivanja unutar obiteljskih imovinskih strategija, dok se ovaj rad usmjerava na oporučna raspolaganja u korist bračnoga druga kao poseban oblik takve prilagodbe. Time se pokazuje kako granice zakonskog nasljednog uređenja nisu proizlazile samo iz zakonskog teksta nego i iz konkretne prakse njegova korištenja.

Istraživanje se temelji na analizi ostavinskih spisa kotarskih sudova u Samoboru i Velikoj Gorici pohranjenih u Državnom arhivu u Zagrebu, kao i na

of Prof. Dr. Laurent Waelkens, Leuven University Press, Leuven, Paris, Bristol, 2019., str. 230 – 233, 236 – 238.

⁵ Iveljić, I., *Očevi i sinovi: privredna elita Zagreba u drugoj polovici 19. stoljeća*, Leykam, Zagreb, 2007., str. 283 – 284.

⁶ Krešić, M., *Intestate Succession of Female Descendants according to the Austrian General Civil Code in the Croatian-Slavonian Legal Area 1853–1946*, Belgrade Law Review, vol. 58, br. 3, 2010., str. 121 – 136; *eadem*, *Zakonsko nasljeđivanje bračnih drugova prema Općem građanskom zakoniku na hrvatsko-slavonskom pravnom području*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 60, br. 2, 2010., str. 527 – 554; *eadem*, *Nasljednopravna načela Općega građanskog zakonika u praksi hrvatsko-slavonskih ostavinskih sudova*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 63, br. 5-6, 2013., str. 1095 – 1117; *eadem*, *op. cit.* u bilj. 4, str. 225 – 239.

objavljenoj sudskoj praksi Banskog stola i Stola sedmorice. Uz arhivsku i sudsku građu korištena je i suvremena pravna književnost, osobito komentari OGZ-a i rasprave objavljene u Mjesečniku Pravničkog društva u Zagrebu, koji omogućuju uvid u tadašnja tumačenja zakonskog položaja preživjeloga bračnoga druga i u suvremene kritike nasljednopravnog uređenja. Takva kombinacija izvora omogućuje istodobnu analizu normativnog okvira, njegova tumačenja u pravnoj književnosti te konkretnih načina primjene u ostavinskoj praksi. Značenje ostavinskih spisa dodatno proizlazi iz sustava nasljeđivanja uručbom karakterističnoga za OGZ, u kojem pravni položaj nasljednika nije nastajao samom smrću ostavitelja nego tek sudskim uručenjem ostavine.⁷ Ostavinska je rasprava stoga predstavljala ne samo formalni postupak potvrde već postojećih prava nego i mjesto njihove konkretizacije i praktičnog oblikovanja. Upravo zbog toga ostavinski spisi omogućuju osobito neposredan uvid u načine na koje su se zakonske norme primjenjivale i prilagođavale konkretnim obiteljskim i gospodarskim odnosima.

2. ZAKONSKI POLOŽAJ PREŽIVJELOGA BRAČNOGA DRUGA PREMA OGZ-u

OGZ je poznavao tri pravne osnove nasljeđivanja: zakon, oporuku i nasljedni ugovor (§533). Njihov odnos bio je uređen hijerarhijski. Nasljedni ugovor, moguć ponajprije između bračnih drugova, imao je prednost pred oporučnim nasljeđivanjem, a oporučno pred zakonskim. Zakonska pravila primjenjivala su se tek ako nije postojalo valjano raspolaganje za slučaj smrti ili ako takvo raspolaganje nije proizvodilo učinke.⁸

Načelo slobode oporučivanja predstavljalo je jedno od temeljnih načela nasljednog prava OGZ-a. Oporučitelj je mogao raspolagati svojom imovinom u korist bilo koje osobe, uključujući i suprugu, pod uvjetom poštovanja prava nužnih nasljednika. Takva je sloboda načelno otvarala mogućnost da se oporučnim ili ugovornim raspolaganjem promijeni položaj preživjeloga bračnoga druga u odnosu na ono što bi mu zakonom pripalo.

⁷ Prema OGZ-u otvaranjem nasljedstva nastajalo je pravo biti pozvan na nasljedstvo, ali ne i samo stjecanje nasljednog prava. Ono je pretpostavljalo prihvaćanje nasljedstva (§547), koje se očitovalo sudu usmeno ili pismeno (§799), a nakon provedenoga ostavinskog postupka i uručenje ostavine (§819).

⁸ Zakonsko nasljeđivanje temelji se na činjenicama koje zakon neposredno priznaje kao pravni temelj nasljeđivanja. Nasuprot tomu, kod oporučnog nasljeđivanja i nasljeđivanja na temelju nasljednog ugovora nasljedno pravo stječe se posredno, jer upravo zakon tim raspolaganjima priznaje učinak pravnog temelja nasljeđivanja. Gavella, N.; Belaj, V., *Nasljedno pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2008., str. 189.

Zakonsko nasljeđivanje bračnih drugova bilo je uređeno u §§757–759 OGZ-a.⁹ Ako je ostavitelj imao potomke, preživjeli bračni drug nije stjecao vlasništvo nad dijelom ostavine, nego pravo plodouživanja na dijelu ostavine. Pravo plodouživanja pritom nije ovisilo o njegovim imovinskim prilikama, nego o samoj činjenici bračne veze. Tek u nedostatku potomaka bračni drug stjecao je pravo vlasništva nad četvrtinom ostavine, odnosno nad cjelokupnom ostavinom ako nije bilo srodnika iz šest nasljednih redova.¹⁰ Premda je u slučaju potpunog izostanka zakonskih nasljednika preživjeli bračni drug mogao postati isključivi zakonski nasljednik cjelokupne ostavine (§759), sačuvani ostavinski spisi pokazuju da su takvi slučajevi bili razmjerno rijetki. U praksi je položaj preživjeloga bračnoga druga mnogo češće bio povezan s pravom plodouživanja nego sa stjecanjem punog vlasništva nad ostavinom.¹¹ Pritom treba imati u vidu da preživjeli bračni drug prema OGZ-u nije imao položaj nužnog nasljednika. Njegov položaj stoga je u velikoj mjeri ovisio o volji ostavitelja te o tome je li i na koji način ostavitelj raspolagao svojom imovinom za slučaj smrti.

Specifičnost položaja preživjeloga bračnoga druga prema §757 OGZ-a potvrđivala je i sudska praksa. Stol sedmorice je izričito zauzeo stajalište kako pravo plodouživanja dijela ostavine iz §757 nije nastavak bračne dužnosti uzdržavanja, nego samostalno pravo preživjeloga bračnoga druga koje nije prestajalo ponovnom udajom odnosno ženidbom.¹² Jednako tako, sudska je praksa jasno razlikovala pravni položaj bračnoga druga kao plodouživatelja od položaja nasljednika u užem smislu. Stol sedmorice je 1938. izričito naglasio da se preživjeli bračni drug kojemu pripada pravo uživanja dijela ostavine ne smatra nasljednikom u

⁹ O zakonskom nasljeđivanju bračnih drugova prema Općem građanskom zakoniku na hrvatsko-slavonskom pravnom području detaljnije v. Krešić, *Zakonsko nasljeđivanje*, *op. cit.* u bilj. 6, str. 532 – 549.

¹⁰ Prema OGZ-u srodnici su se kao zakonski nasljednici pozivali prema šest nasljednih redova odnosno “loza srodnika sposobnih za nasljeđivanje” (§§730–731 OGZ-a).

¹¹ Takvi slučajevi ipak su postojali, što potvrđuje i ostavinska rasprava provedena 1894. pred Kotarskim sudom u Velikoj Gorici iza umrlog I. M., kojemu je supruga kao jedina zakonska nasljednica naslijedila cjelokupnu ostavinu. HR – DAZG – 86, Kraljevski kotarski sud Velika Gorica (1853–1918), serija ostavina, signatura 438., Os-IV-87/1894.

¹² Presuda Stola sedmorice od 12. prosinca 1935., Rev 1934/1-35; potvrda presude Okružnog suda u Zagrebu od 31. kolovoza 1935., Pl 1195/2-35. Sud je pritom izričito istaknuo kako pravo uživanja dijela ostavine prema §757 OGZ-a “nije nastavak dužnosti muža iz §91 o. g. z. niti je sa njim u ma kakovoj vezi”, zbog čega pravo plodouživanja preživjelog bračnog druga nije prestajalo ponovnom udajom odnosno ženidbom. Rucner, J.; Strohal, P., *Zbirka rješidaba Stola sedmorice u građanskim pravnim stvarima*, svezak I, Rješidbe br. 1–503, Tipografija, Zagreb, 1939., br. 59, str. 181 – 182.

smislu §532 OGZ-a, nego nositeljem prava koje predstavlja teret kojim je nasljednik ograničen u uživanju ostavine.¹³ Takvo tumačenje jasno pokazuje da pravo plodouživanja bračnoga druga iz §757 nije bilo zamišljeno kao sudjelovanje u nasljedstvu u punom smislu, nego kao posebno zakonsko pravo vezano uz bračnu zajednicu. Istog je razumijevanja bila i suvremena pravna književnost, koja je pravo preživjeloga bračnoga druga prema §757 OGZ-a izričito razlikovala od položaja nasljednika u punom smislu riječi te ga tumačila kao posebno stvarno pravo uživanja na ostavini.¹⁴

Hrvatska sudska praksa je istodobno nastojala posljedice takvog sustava djelomično ublažiti tumačeći pravo na pristojno uzdržavanje iz §796 OGZ-a kao korektiv slabijega nasljednopravnog položaja bračnoga druga. Pritom se pod "pristojnim" uzdržavanjem podrazumijevalo uzdržavanje u skladu sa staležom kojem je pripadao preživjeli bračni drug. Stol sedmorice zauzeo je 1927. stajalište da pristojno uzdržavanje bračnoga druga prema §796 OGZ-a ne može premašiti rentu od imovine koja bi mu pripala u slučaju zakonskog nasljeđivanja.¹⁵ U konkretnom slučaju sud je utvrdio da udovici, uz postojanje ostaviteljeve sestre kao zakonske nasljednice, pripada pravo na uzdržavanje samo do visine prihoda koji bi odgovarao četvrtini ostavinske imovine. Time je potvrđeno da se pravo na pristojno uzdržavanje u hrvatskoj sudskoj praksi doista shvaćalo kao korektiv slabijega položaja bračnoga druga, ali unutar granica njegova zakonskog dijela.

U istom smjeru razvijalo se i razlikovanje između §757 i §796 OGZ-a u slučajevima oporučnog raspolaganja. Stol sedmorice zauzeo je stajalište da supruga koju je ostavitelj oporukom isključio iz nasljeđivanja ne može zahtijevati doživotno plodouživanje četvrtine ostavine u smislu §757, jer ta odredba pretpostavlja zakonsko nasljeđivanje.¹⁶ U takvom slučaju zaštita bračnoga druga mogla se ostvarivati samo putem zahtjeva za pristojno uzdržavanje prema §796,

¹³ Presuda Stola sedmorice od 24. veljače. 1938., Rev 152/1-38; presuda apelacionog suda u Zagrebu od 22. listopada 1937., Pl 4032/3-37; presuda okružnog suda u Bjelovaru od 7. travnja 1937., Po 123/30-36. Rucner, Strohal, *op. cit.* u bilj. 1, br. 550, str. 171.

¹⁴ Rušnov, A.; Posilović, S., *Tumač obćemu austrijskomu građanskomu zakoniku* – knjiga II., Knjižara Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch), Zagreb, [1910], str. 156.

¹⁵ Rješidba Stola sedmorice od 8. travnja 1927., br. 1205, prema kojoj pristojno uzdržavanje bračnog druga iz §796 OGZ-a ne može premašiti rentu od imovine koja bi preživjelom bračnom drugu pripala u slučaju zakonskog nasljeđivanja. Vragović, A., *Zbirka rješidaba Kr. hrv.-slav.-dalm. Stola sedmorice kao Vrhovnog suda u građansko-pravnim predmetima*, svezak II, Rješidbe br. 533–950, Tipografija, Zagreb, 1928., br. 608, str. 117 – 118.

¹⁶ Rješidba Stola sedmorice od 4. studenoga 1927., br. 4644, kojom je potvrđeno da supruga isključena oporukom ne može zahtijevati doživotno uživanje četvrtine

ako su za to bile ispunjene zakonske pretpostavke. Takvo tumačenje dodatno potvrđuje da položaj preživjele supruge u slučaju oporučnog raspolaganja nije bio usporediv s položajem nužnih nasljednika te da je njezina zaštita u znatnoj mjeri ovisila o volji ostavitelja. Pravo na pristojno uzdržavanje pritom se nije smatralo klasičnim nasljednim pravom, nego pravom koje proizlazi iz bračne veze i obiteljsko pravnih obveza među supružnicima.

Takvo je uređenje odražavalo širu logiku nasljednog sustava prema kojoj bračna veza još nije bila u potpunosti izjednačena s krvnim srodstvom. Premda je preživjeli bračni drug postupno prihvaćan kao subjekt nasljednopravne zaštite, krvno srodstvo i dalje je ostajalo temeljni okvir zakonskog nasljeđivanja.

Međutim, formalna jednakost bračnih drugova u području nasljeđivanja nije značila i jednak gospodarski položaj nakon smrti jednog od njih. U praksi je imovina stvarana zajedničkim radom bračnih drugova često ulazila u sastav suprugove ostavine, dok je supruga prema zakonskom sustavu najčešće stjecala samo pravo plodouživanja, a ne vlasništvo nad tom imovinom. Upravo se u trenutku ostavinske rasprave najjasnije pokazivao raskorak između formalnog pravnog položaja bračnih drugova i njihove stvarne gospodarske povezanosti tijekom braka.¹⁷

Zbog toga je položaj bračnoga druga u nasljednom sustavu postao predmet kritike i u suvremenoj pravnoj književnosti. Suvremenici su upozoravali na nedostatke takvog sustava, osobito u situacijama kada udaljeni krvni srodnici ostvaruju veća prava na ostavini od osobe koja je s ostaviteljem živjela i sudjelovala u gospodarskom životu obitelji. Kritike su osobito bile usmjerene prema široko određenom krugu zakonskih nasljednika, za koji se smatralo da ne odgovara stvarnim obiteljskim odnosima. Posilović je tako zakonsko nasljedno pravo bračnih drugova opisivao kao “maćuhinsku i upravo nepravednu ustanovu zakonika”¹⁸, dok je Košutić upozoravao da takvo uređenje u pojedinim situacijama “vrijeđa pravni osjećaj”, osobito kada udaljeni krvni srodnici ostvaruju veća prava od bračnoga druga.¹⁹

ostavine prema §757 OGZ-a, nego eventualno pristojno uzdržavanje prema §796. Vragović, *op. cit.* u bilj. 15, br. 607, str. 113 – 117.

¹⁷ Leček ističe kako je gospodarski doprinos žena u seljačkom kućanstvu bio sastavni dio održavanja obiteljskoga gospodarstva, ali bez odgovarajućeg odraza u raspodjeli imovine. Leček, S., “Dobila je kolike su roditelji davali, ni po zakonul”: promjene u položaju žene u seljačkim obiteljima Prigorja i Hrvatskog zagorja između dva svjetska rata, u: Holjevac, Ž. (ur.), *Identiteti i kulture*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2009., str. 161 – 169.

¹⁸ Posilović, S., *Potreba revizije obćega građanskog zakonika glede prava nasljedstva*, Mjesečnik, vol. 32, br. 1, 1906., str. 18.

¹⁹ Košutić, M., *Revizija općeg građanskog zakonika*, Mjesečnik, vol. 32, br. 3, 1906., str. 163 – 165.

3. OPORUČNA PRAKSA KAO PRILAGODBA ZAKONSKOG NASLJEĐIVANJA

Zakonski okvir opisan u prethodnom poglavlju u ostavinskoj se praksi nije primjenjivao mehanički. Upravo analiza oporučnih raspolaganja pokazuje na koje su se načine zakonska pravila prilagođavala konkretnim obiteljskim i ekonomskim odnosima te kako je položaj preživjele supruge u praksi često bio drukčije oblikovan od onoga koji je proizlazio iz samoga zakona.

3.1. Proširenje prava plodouživanja

Analiza ostavinskih spisa pokazuje kako su ostavitelji koristili oporučna raspolaganja radi proširenja zakonskog položaja supruge. Najčešći oblik takve prilagodbe bilo je povećanje dijela ostavine na kojem je supruga imala pravo plodouživanja, često znatno iznad opsega koji joj je pripadao prema zakonskom nasljeđivanju.

Tako oporučitelj Đ. Š. sinu ostavlja nekretnine u vrijednosti od 1000 kruna, dok supruzi ostavlja doživotno uživanje cijele ostavine. Iz smrtovnice proizlazi da je imao i udanu kćer koja se u oporuci ne spominje, ali nije osporavala oporučno raspolaganje.²⁰ Sličnu konstrukciju nalazimo i u oporuci J. T., koji maloljetnim sinovima ostavlja ostavinu u vlasništvo, dok supruzi ostavlja “dosmrtno plodouživanje cijele ostavine”, uz obvezu isplate određenih iznosa kćerima prigodom njihove udaje.²¹ U još jednoj sačuvanoj oporuci oporučitelj određuje kako “supruga moja neka [bude] dosmrtno uživateljica čitavog mog imetka” pri čemu imovinu sastavljenu od “kuće, mlina i inih zemljištah” ostavlja četvorici sinova, kćeri i unuku na jednake dijelove.²² Pritom treba imati u vidu da je mogućnost oporučnog raspolaganja bila ograničena pravima nužnih nasljednika, zbog čega se zaštita supruge često ostvarivala proširenjem prava plodouživanja, a ne potpunim prijenosom vlasništva nad ostavinom. Prema izvornom uređenju OGZ-a ni predmeti kućanstva nisu automatski pripadali preživjelomu bračnomu drugu, nego su ulazili u sastav ostavine, zbog čega je i njihovo korištenje često ovisilo o oporučnim raspolaganjima ili odnosima među nasljednicima.

²⁰ HR-DAZg-86, Kraljevski kotarski sud Velika Gorica (1853–1918), serija ostavina, signatura 594, Os-IV-13/1918.

²¹ HR-DAZg-86, Kraljevski kotarski sud Velika Gorica (1853–1918), serija ostavina, signatura 524, Os-IV-1/1909.

²² HR-DAZg-951, Kraljevski kotarski sud Samobor (1855–1918), serija ostavina, signatura 435, Os-IV-37/1888.

Takva raspolaganja pokazuju kako ostavitelji često nisu bili spremni potpuno odstupiti od tradicionalnog modela prijenosa vlasništva unutar kruga krvnog srodstva, ali su istodobno nastojali osigurati ekonomsku sigurnost supruge i kontinuitet funkcioniranja kućanstva nakon svoje smrti. Posebice je važno to što se zaštita supruge u velikom broju slučajeva ostvarivala upravo putem plodouživanja, a ne prijenosom vlasništva. Čak i kada je oporučnim raspolaganjima položaj supruge bio proširen, vlasništvo nad obiteljskom imovinom najčešće je i dalje ostajalo potomcima.²³ Pravo plodouživanja pritom se nije smatralo nasljednim dijelom bračnoga druga u punom smislu, nego posebnim pravom na ostavini koje je ograničavalo vlasnička prava nasljednika. U odnosu prema nasljednicima pravo uživanja predstavljalo je teret kojim je bilo opterećeno njihovo vlasništvo nad ostavinom.

Takvo povezivanje zaštite preživjeloga bračnoga druga s očuvanjem imovine unutar obiteljskoga kruga nije bilo specifično samo za hrvatsko-slavonsko područje, nego se u različitim oblicima pojavljuje i u europskoj pravnoj tradiciji.²⁴ Plodouživanje se tako pokazuje kao jedan od ključnih načina prilagodbe zakonskog nasljednog sustava stvarnim obiteljskim odnosima.

Iako oporučitelji u pravilu nisu obrazlagali razloge takvih raspolaganja, iz njihove strukture moguće je razabrati nekoliko zajedničkih funkcija. Proširenje prava plodouživanja omogućavalo je zaštitu supruge čiji gospodarski doprinos stvaranju i održavanju obiteljskoga gospodarstva nije bio odgovarajuće odražen u zakonskom nasljednom sustavu. Istodobno je supruga kao plodouživateljica zadržavala određeni stupanj kontrole nad upravljanjem obiteljskom imovinom nakon smrti ostavitelja, premda je vlasništvo prelazilo na potomke.

Zanimljiv primjer prilagodbe zakonskog modela vidljiv je i iz ostavinske rasprave provedene 1940. pred Kotarskim sudom u Zagrebu iza umrle K. G. Iza ostaviteljice su preostale dvije kćeri i suprug. Premda je prema §757 OGZ-a suprugu u takvom slučaju pripadalo pravo uživanja na četvrtini ostavine, sud je prihvatio doživotno uživanje cjelokupne ostavinske imovine u korist supruge. Iz spisa proizlazi kako je takvo rješenje bilo rezultat sporazuma nasljednica i oca,

²³ Prema §757 OGZ-a preživjeli bračni drug uz potomke nije stjecao vlasništvo nad dijelom ostavine, nego pravo plodouživanja, dok je vlasništvo ostajalo potomcima. Tek u slučajevima iz §758 OGZ-a, kada ostavitelj nije imao potomaka, bračni drug stjecao je pravo vlasništva nad četvrtinom ostavine. OGZ je osim toga priznavao i pravo udovice na tzv. običnu opskrbu (§1243), koja je obuhvaćala stan i osnovnu opskrbu tijekom ograničenog razdoblja nakon smrti bračnoga druga.

²⁴ Zimmermann, R., *Das Ehegattenerbrecht in historisch-vergleichender Perspektive*, *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*, vol. 80, 2016., osobito str. 40 – 42 i 89.

koji je dodatno dobio i nadtutorstveno odobrenje jer je jedna od nasljednica bila maloljetna. Iako se u ovom slučaju radilo o preživjelom suprugu, primjer jasno pokazuje koliko se pravo plodouživanja u praksi moglo prilagoditi konkretnim obiteljskim odnosima i potrebama održavanja kućanstva nakon smrti jednog bračnoga druga.

Osim slučajeva u kojima je supruzi ostavljeno pravo plodouživanja na cijeloj ostavini, oporuke pokazuju i djelomična odstupanja od zakonskog modela. Tako je pri Kotarskom sudu u Samoboru vođena ostavinska rasprava iza pokojnoga J. V., koji je oporukom supruzi ostavio polovicu ostavine na doživotno uživanje, dok je vlasništvo ostavine bilo podijeljeno između četvero maloljetne djece.²⁵ Prema zakonskom modelu i prihvaćenom načinu izračuna u praksi hrvatskih sudova, supruzi bi u takvom slučaju pripadalo pravo plodouživanja na petini ostavine.

Takvi primjeri pokazuju da su oporučitelji suprugama često ostavljali pravo plodouživanja na znatno većem dijelu ostavine nego što bi im pripadalo prema zakonskom nasljeđivanju. Sudska praksa pritom je pokazivala relativno fleksibilan pristup tumačenju oporučne volje kada je bilo razvidno da oporučitelj nastoji osigurati suprugu. Tako je Stol sedmorice 1936. potvrdio valjanost oporuke u korist supruge premda oporuka nije bila potpisana, ističući kako je oporučitelj na pitanje ostavlja li svu svoju imovinu supruzi odgovorio: "Da, kome ću", čime je prema stajalištu suda dovoljno jasno očitovao svoju posljednju volju.²⁶

Kroz takva raspolaganja postaju vidljive granice prilagodbe zakonskog nasljednog sustava stvarnim odnosima među supružnicima i unutar obitelji. Zaštita supruge bila je moguća i u praksi često proširivana, ali nije nužno dovodila do potpune promjene postojećih imovinskih odnosa unutar obitelji.

²⁵ HR-DAZg-951, Kraljevski kotarski sud Samobor (1855-1918) serija ostavina, signatura 103, Os-IV-39/1915.

²⁶ Presuda Stola sedmorice od 1. svibnja 1936., Rev 1914/2-1935. Sud je pritom istaknuo kako je oporučitelj odgovorom "Da, kome ću" dovoljno jasno izrazio volju da "univerzalnom nasljednicom svoje imovine postavi svoju ženu". Rucner, Strohal, *op. cit.* u bilj. 1. Usp. i rješidbu Stola sedmorice od 11. studenoga 1926., broj 3550, kojom se preinačuje osuda banskoga stola od 14. aprila 1926., broj 6206 i uspostavlja osuda kotarskoga suda u Dugom Selu od 8. prosinca 1925., broj 808/gr., kojom je sud zauzeo suprotno stajalište te odbio priznati valjanost pismene oporuke jer oporučitelj pred svjedocima nije izričito potvrdio da sastavak sadržava njegovu posljednju volju. Sud je pritom izričito naglasio da se kod potvrde oporuke prema §579 OGZ-a volja ne može očitovati prešutno. Vragović, *op. cit.* u bilj. 15, br. 595, str. 92 – 93.

3.2. Rjeđi slučajevi prijenosa vlasništva na suprugu

Premda znatno rjeđe nego u slučajevima proširenja prava plodouživanja, ostavinski spisi bilježe i slučajeve u kojima supruga stječe pravo vlasništva nad dijelom ostavine unatoč postojanju potomaka. Rijetkost takvih raspolaganja pokazuje kako se zaštita supruge u praksi mnogo češće ostvarivala putem prava plodouživanja nego prijenosom vlasništva nad obiteljskom imovinom.

Tako V. Š. oporukom ostavlja supruzi i četvorici sinova jednake vlasničke udjele, dok malodobnoj kćeri ostavlja samo legat i pravo uživanja dijela imovine do udaje.²⁷ Takvi slučajevi pokazuju kako je oporučno raspolaganje moglo dovesti i do proširenja vlasničkog položaja supruge, premda su takva odstupanja bila znatno rjeđa od slučajeva proširenja prava plodouživanja. S jedne strane dolazi do prilagodbe položaja supruge proširenjem njezinih vlasničkih prava, dok se s druge strane istodobno nastoji očuvati tradicionalni obrazac prijenosa obiteljske imovine unutar muške linije. Upravo zato ni proširenje položaja supruge nije nužno značilo napuštanje postojećih obiteljskih i nasljednopравnih obrazaca.

3.3. Isključenje udaljenih srodnika

Najizraženija prilagodba zakonskog sustava pojavljuje se u slučajevima bez potomaka. U takvim situacijama zakonski sustav omogućavao je da udaljeni krvni srodnici steknu znatan dio ostavine, dok je supruga prema zakonskom sustavu stjecala tek ograničeni dio. Mnogi ostavitelji upravo su se zato koristili oporukom kako bi isključili udaljene srodnike u korist supruge. Takva raspolaganja ujedno potvrđuju već spomenute suvremene kritike široko određenog kruga zakonskih nasljednika prema OGZ-u, osobito u situacijama u kojima osobe s kojima ostavitelj tijekom života nije održavao stvarne obiteljske veze ostvaruju veća prava na ostavini od bračnoga druga. Tako V. I. supruzi ostavlja "sav svoj gibivi i negibivi imetak kao i sve tražbine", premda je imao polubrata koji bi bez oporuke bio zakonski nasljednik drugoga nasljednog reda.

Takva se prilagodba ostvarivala ne samo oporučnim raspolaganjima nego i sporazumima sklopljenima tijekom ostavinskog postupka. U sudskoj praksi nalazimo i slučaj u kojem se ostaviteljeva majka uz novčanu naknadu odrekla nasljednog prava u korist udovice, pri čemu je Stol sedmorice takav pravni

²⁷ HR-DAZG-951, Kraljevski kotarski sud Samobor (1855–1918), serija ostavina, signatura 527, Os-IV-169/1905.

posao kvalificirao kao kupoprodaju nasljedstva, a ne kao odbačaj nasljedstva u smislu §805 OGZ-a.²⁸

Takva raspolaganja pokazuju kako oporuka nije služila samo raspodjeli imovine nakon smrti. U tim se slučajevima osobito jasno vidi nastojanje ostavitelja da, koristeći se mogućnostima koje je zakon dopuštao, drukčije urede položaj bračnoga druga od onoga koji je proizlazio iz zakonskog nasljeđivanja.

4. RAZLIČITI POLOŽAJI ŽENA UNUTAR NASLJEDNOG SUSTAVA

Analiza ostavinske prakse pokazuje kako “žena” nije predstavljala jedinstvenu pravnu kategoriju unutar nasljednog sustava. Različita oporučna raspolaganja u korist ženskih članova obitelji imala su različite funkcije, ovisno o njihovu položaju unutar obiteljske zajednice i odnosu prema obiteljskoj imovini. Dok su se u odnosu prema kćerima često koristila radi očuvanja obiteljskih nekretnina unutar kruga krvnog srodstva, u odnosu prema supruzi bila su usmjerena na osiguravanje ekonomske sigurnosti osobe koja je zajedno s ostaviteljem sudjelovala u održavanju kućanstva, ali prema zakonskom sustavu često nije stjecala vlasništvo nad obiteljskom imovinom.

Takva praksa proizlazila je iz shvaćanja prema kojem žena, osobito nakon sklapanja braka, nije bila promatrana kao trajni nositelj obiteljske imovine, nego kao osoba koja ulazi u drugu obiteljsku zajednicu. U ostavinskoj su se praksi prava ženskih potomaka često promatrala ponajprije kroz prizmu uzdržavanja i pripreme za udaju, a ne trajnog sudjelovanja u vlasništvu obiteljske imovine.²⁹ Upravo se zato očuvanje obiteljskih nekretnina često povezivalo s prijenosom imovine unutar muške linije srodstva. Pritom su se visina opreme i otpremnine ženskih potomaka nerijetko određivale i “prema mjesnom običaju”.³⁰

²⁸ Rješidba Stola sedmorice od 8. veljače 1940., Rek 1177/I-1939, uz §805 OGZ-a, prema kojoj odricanje od nasljednog prava uz novčanu naknadu u korist ostaviteljeve udovice ne predstavlja odbačaj nasljedstva u smislu §805 OGZ-a, nego kupoprodaju nasljedstva prema §§ 1278 i sl. OGZ-a. Rucner, J.; Strohal, P., *Zbirka rješidaba Stola sedmorice u građanskim pravnim stvarima*, svezak III, Rješidbe br. 1032–1545, Hrvatska književna naklada, Zagreb, 1941., br. 1093, str. 209.

²⁹ Rucner, Strohal, *op. cit.* u bilj. 12, br. 56, str. 173 – 174.

³⁰ Na temelju usmenih izvora i društveno-povijesne analize Leček pokazuje trajnost običajnog određivanja miraza i otpremnine te ograničeno sudjelovanje ženskih potomaka u prijenosu obiteljske zemlje, što potvrđuje postojanost obrazaca prema kojima su se nekretnine u seoskim sredinama i dalje zadržavale ponajprije unutar muške linije srodstva. Leček, *op. cit.* u bilj. 17, str. 170 – 176.

Takav pristup jasno je vidljiv u ostavinskoj raspravi vođenoj 1918. pred Kotarskim sudom u Velikoj Gorici. M. S. je još za života darovnicom sinovima prepustio cjelokupnu pokretnu i nepokretnu imovinu podijeljenu na tri jednaka dijela.³¹ Istodobno je odredio da se kćeri J. isplati 500 kruna “u ime miraza i posvemašnje otpremnine i isplate”, dok je drugoj kćeri B. prije kupljena nekretнина u vrijednosti od 900 kruna. Ostavitelj je pritom izričito naveo kako kćeri nakon toga više nemaju što potraživati iz njegove imovine ni od svoje braće. Uručenjem ostavine sinovima svaki je od njih stekao imovinu višestruko veće vrijednosti od one koja je pripala kćerima. Nijedna od sestara nije osporavala takvu raspodjelu. Takva raspodjela nije nužno odražavala stvarni doprinos žena unutar obiteljskoga gospodarstva. Suvremeni opisi iz Kraljevine Hrvatske i Slavonije pokazuju da su žene, osobito u trgovačkim i građanskim obiteljima, uz brigu o kućanstvu često aktivno sudjelovale i u svakodnevnom vođenju posla te time neposredno pridonosile stvaranju i održavanju obiteljske imovine.³²

Iz takvih primjera proizlazi kako formalna jednakost zakonskog nasljednog sustava u praksi nije nužno proizvodila jednak učinak za različite kategorije žena. Način na koji su se uređivali nasljedni odnosi ovisio je o ulozi koju je pojedina žena imala unutar obitelji i o očekivanjima vezanima uz prijenos obiteljske imovine. Pritom su se prava ženskih potomaka češće povezivala s otpremninom ili drugim oblicima imovinskog zbrinjavanja, dok je raspodjela nekretнина ostajala povezana s očuvanjem obiteljske imovine i njezinim prijenosom unutar obiteljskoga kruga. Nasuprot tomu, u slučaju supruge oporučna raspolaganja češće su bila usmjerena na osiguravanje ekonomskog položaja nakon smrti bračnoga druga i kontinuiteta svakodnevnog života kućanstva.

Takva je razlika proizlazila ne samo iz zakonskih pravila nego i iz načina na koji su se ona primjenjivala u konkretnim obiteljskim okolnostima. Položaj žene unutar nasljednog sustava stoga nije ovisio samo o spolu, nego i o njezinoj ulozi unutar obitelji te funkciji koju je imala u prijenosu i očuvanju obiteljske imovine.

5. ZAKLJUČAK

Analiza ostavinske prakse hrvatsko-slavonskog pravnog područja pokazuje kako je sloboda oporučivanja djelovala ne samo kao izraz privatne autonomije nego i kao način prilagodbe formalnog zakonskog sustava konkretnim obiteljskim i ekonomskim odnosima. Premda je OGZ formalno uspostavio jednak

³¹ HR-DAZG-86, Kraljevski kotarski sud Velika Gorica (1853-1918), serija ostavina, signatura 598., Os-IV-130/1918.

³² Iveljić, *op. cit.* u bilj. 5, str. 281 – 282.

položaj bračnih drugova u području zakonskog nasljeđivanja, bračnoimovinski režim i gospodarska organizacija obitelji proizvodili su ekonomsku asimetriju među supružnicima koja je često postajala vidljiva tek u trenutku ostavinske rasprave.

Oporučna su se raspolaganja koristila radi prilagodbe takvog sustava proširenjem prava plodouživanja, prijenosom vlasništva na suprugu ili ograničavanjem položaja udaljenih krvnih srodnika u korist supruge. Posebice je važno to što se zaštita supruge najčešće ostvarivala upravo putem plodouživanja, čime joj se omogućavalo korištenje i upravljanje obiteljskom imovinom bez potpunog prekida tradicionalnog obrasca prijenosa vlasništva unutar krvnog srodstva. Položaj preživjeloga bračnoga druga pritom se postupno učvršćuje kao poseban oblik nasljednopravne zaštite, ali uz trajne posebnosti u odnosu prema krvnim srodnicima. Sudska praksa dodatno potvrđuje složenost tog položaja razlikujući pravo plodouživanja prema §757 OGZ-a od prava uzdržavanja iz §796 te naglašavajući posebnu pravnu narav prava preživjeloga bračnoga druga na ostavini.

Analiza istodobno pokazuje kako položaj žena unutar nasljednog sustava nije bio jedinstven. Dok su se u odnosu prema kćerima oporučna raspolaganja često koristila radi očuvanja obiteljske imovine unutar muške linije, u odnosu prema supruzi služila su osiguravanju ekonomske sigurnosti osobe koja je sudjelovala u stvaranju i održavanju kućanstva.

Oporučna praksa pritom pokazuje postupno jačanje shvaćanja obitelji ne samo kao zajednice krvnog srodstva nego i kao zajednice zajedničkog rada, života i gospodarske međuovisnosti. U širem europskom kontekstu takve promjene odgovaraju dugotrajnom procesu postupnog jačanja nasljednopravnog položaja preživjeloga bračnoga druga, koji se tijekom 19. i 20. stoljeća sve jasnije odvaja od isključivo krvnosrodničkog modela zakonskog nasljeđivanja.³³

Premda sačuvani ostavinski spisi pokazuju ponajprije prilagodbu zakonskog položaja bračnog druga putem oporučnih raspolaganja, pojedini izvori i suvremena pravna književnost upućuju i na korištenje drugih pravnih mogućnosti radi unaprijed planiranog uređenja imovinskih odnosa među bračnim drugovima, osobito ženidbenih ugovora i nasljednih pogodbi, što ostaje otvoreno za daljnja istraživanja.³⁴ Upravo kroz oporučnu praksu jasno postaju vidljive granice zakonskog sustava, ali i njegova sposobnost prilagodbe stvarnim obiteljskim i ekonomskim odnosima.

³³ Zimmermann, *op. cit.* u bilj. 24, str. 40 – 42, 88 – 89.

³⁴ Rušnov, Posilović, *op. cit.* u bilj. 14, str. 158 – 159.

LITERATURA

- Gavella, N.; Belaj, V., *Nasljedno pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2008.
- Iveljić, I., *Očevi i sinovi: privredna elita Zagreba u drugoj polovici 19. stoljeća*, Leykam, Zagreb, 2007.
- Košutić, M., *Revizija općeg građanskog zakonika*, Mjesečnik Pravničkog društva u Zagrebu, vol. 32, br. 3, 1906., str. 163 – 165.
- Krešić, M., *Intestate Succession of Female Descendants according to the Austrian General Civil Code in the Croatian-Slavonian Legal Area 1853–1946*, Belgrade Law Review, vol. 58, br. 3, 2010., str. 121 – 136.
- Krešić, M., *Zakonsko nasljeđivanje bračnih drugova prema Općem građanskom zakoniku na hrvatsko-slavonskom pravnom području*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 60, br. 2, 2010., str. 527 – 554.
- Krešić, M., *Nasljednopravna načela Općega građanskog zakonika u praksi hrvatsko-slavonskih ostavinskih sudova*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 63, br. 5-6, 2013., str. 1095 – 1117.
- Krešić, M., *Praesumptio Muciana and the Status of Croatian Women with Respect to the Law of Succession according to the Austrian General Civil Code*, u: Druwé, W.; Decock, W.; Angelini, P.; Castelein, M. (ur.), *Ius commune graeco-romanum. Essays in Honour of Prof. Dr. Laurent Waelkens*, Leuven University Press, Leuven, Paris, Bristol, 2019., str. 225 – 239.
- Leček, S., *“Dobila je kolike su roditelji davali, ni po zakonu!”: promjene u položaju žene u seljačkim obiteljima Prigorja i Hrvatskog zagorja između dva svjetska rata*, u: Holjevac, Ž. (ur.), *Identiteti i kulture*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2009., str. 161 – 176.
- Posilović, S., *Potreba revizije Obćega građanskoga zakonika glede prava nasljedstva*, Mjesečnik Pravničkog društva u Zagrebu, vol. 32, br. 1, 1906., str. 17 – 19.
- Rušnov, A.; Posilović, S., *Tumač obćemu austrijskomu građanskomu zakoniku*, knjiga II, Knjižara Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch), Zagreb, [1910].
- Zimmermann, R., *Das Ehegattenerbrecht in historisch-vergleichender Perspektive*, *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*, vol. 80, br. 1, 2016., str. 1 – 92.

IZVORI

Državni arhiv u Zagrebu (DAZG)

HR-DAZG-86, Kraljevski kotarski sud Velika Gorica (1853–1918), serija ostavina.

HR-DAZG-951, Kraljevski kotarski sud Samobor (1855–1918), serija ostavina.

Rucner, J.; Strohal, P., *Zbirka rješidaba Stola sedmorice u građanskim pravnim stvarima*, sv. I, Tipografija, Zagreb, 1939.

Rucner, J.; Strohal, P., *Zbirka rješidaba Stola sedmorice u građanskim pravnim stvarima*, sv. II, Hrvatska književna naklada, Zagreb, 1940.

Rucner, J.; Strohal, P., *Zbirka rješidaba Stola sedmorice u građanskim pravnim stvarima*, sv. III, Hrvatska književna naklada, Zagreb, 1941.

Vragović, A., *Zbirka rješidaba Kr. hrv.-slav.-dalm. Stola sedmorice kao vrhovnog suda u građansko-pravnim predmetima*, sv. II, Tipografija, Zagreb, 1928.

Summary

Mirela Krešić *

**BETWEEN THE PROTECTION OF THE SURVIVING SPOUSE AND
THE PRESERVATION OF FAMILY PROPERTY: TESTAMENTARY
DISPOSITIONS IN FAVOUR OF THE SPOUSE UNDER THE
AUSTRIAN GENERAL CIVIL CODE (ABGB)**

This paper analyses testamentary dispositions in favour of the spouse in the Croatian-Slavonian legal area during the period of application of the Austrian General Civil Code (ABGB). Starting from the statutory regulation of the surviving spouse's position under the ABGB, and drawing on probate records of district courts in Samobor and Velika Gorica, published case law of the Ban's Table and the Table of Seven, as well as contemporary legal scholarship, the paper examines the ways in which testators used testamentary dispositions to adapt the statutory law of succession to concrete family and economic relationships. The analysis shows that testamentary dispositions in favour of the wife were most commonly used to expand usufructuary rights, less frequently to transfer ownership, and in certain cases to exclude more remote blood relatives from succession. In this way testators adjusted the legal position of the spouse in circumstances in which the formal gender neutrality of succession law did not necessarily ensure actual economic security after the death of one spouse. At the same time, the paper demonstrates that the legal position of women within the succession system was not uniform. While testamentary dispositions in favour of the wife were more often aimed at securing economic stability and preserving the continuity of household life, dispositions concerning daughters frequently served to preserve family property within the circle of blood relatives. More broadly, the paper shows that testamentary practice constituted an important field through which the formal statutory system was adapted to actual family and property relations.

Key words: Austrian General Civil Code (ABGB); testamentary dispositions; surviving spouse; usufruct; Croatian-Slavonian legal area

* Mirela Krešić, Ph. D., Professor, University of Zagreb Faculty of Law, Trg Republike Hrvatske 14, 10 000 Zagreb, Croatia; mirela.kresic@pravo.unizg.hr; ORCID ID: orcid.org/0000-0001-7065-7129

